

אמיר פרלברג

אגף שימור סביבה וטבע, החברה
להגנת הטבע

אביעד שיינין

מרכז חקר, מידע וסיוע ליונקים
ימיים בישראל

ציטוט מומלץ

פרלברג א ושיינין א. 2010. כלב-הים
הנזירי הים תיכוני חוזר לחופי ישראל
אחרי 50 שנה. אקולוגיה וסביבה
1(2): 4-14.

כלב-הים הנזירי בשובר הגלים המערבי של המרינה בהרצליה, ינואר 2010 | צילום: שמוליק לנדאו

כלב-הים הנזירי הים תיכוני חוזר לחופי ישראל אחרי 50 שנה

בקצרה

גיליון קיץ 2010 / כרך 1(2)

2 במאי, 2010

כלב-הים הנזירי הים תיכוני (*Monachus monachus*), הנמצא בסכנת הכחדה חמורה, הוא אחד מ-12 היונקים הנדירים בעולם. מבין היונקים במדינות האיחוד האירופי מצבו הוא הגרוע ביותר. אוכלוסייתו העולמית נאמדת בכ-350 עד 450 פרטים, החיים במספר אוכלוסיות קטנות ומבודדות. הסוג כלב-ים נזירי מכונה כך בשל פרוותו החומה והכתם הלבן שעל גחונו, שמזכירים גלימה של נזירים פרנציסקאניים, והוא היחיד מבין כלבי-הים שהסתגל לימים טרופיים וסוב-טרופיים.

מאה הקודמת היו עדיין שלושה מינים שנכללו בסוג הזה: כלב-ים ים תיכוני (*M. monachus*), כלב-ים קריבי (*M. tropicalis*), שנכחד במאה ה-20, וכלב-ים הוואי (*M. schauinslandi*), שאוכלוסייתו מונה כאלף פרטים. כלב-הים הים תיכוני היה נפוץ בעבר בכל רחבי הים התיכון, לאורך חופי האוקיינוס האטלנטי בצפון-מערב אפריקה ובאיים הקרובים ליבשת. במאה ה-16 דיווח חוקר הטבע הצרפתי Pierre Belon de Mans שראה במסעו קבוצות רבות של כלבי-ים בין קהיר לארץ ישראל, אך בתחילת המאה ה-20 כבר נעלמו כלבי-הים כמעט לחלוטין. תצפיות בודדות העידו, כי מדי פעם עדיין חלפו באזורנו: בשנות ה-20 של המאה הקודמת ניצודו שני כלבי-ים סמוך לטנטורה, ונקבה גדולה נלכדה באל-עריש ומתה בדרך לגן החיות בקהיר. בשנת 1934 ניצודו נקבה וגורו באזור טנטורה, בשנת 1940 דיווח פקיד הדיג בממשלת המנדט על כלבי-ים באל-עריש, וב-1953 דווח על פרט בודד במערה תת-מימית מצפון לראש הנקרה. הפעם האחרונה שכלב-הים נצפה בישראל הייתה בשנת 1958, אז דיווח דיג מנחשולים על פרט בודד בים, סמוך לחוף דור. בלבנון עדיין נצפו בשנת 1976 כשישה פרטים באזור נמל ביירות, אך כיום האוכלוסיות הידועות הקרובות ביותר לישראל נמצאות בדרום-מזרח תורכיה ובקפריסין והן מונות פרטים בודדים בלבד.

הסיבות להיעלמותם של כלבי-הים הן רבות: ציד שמטרתו הפקת שמן ובשר ושימוש בעור ובפרווה; הריגה בידי דייגים, שכלבי-הים גורמים נזק לרשתותיהם ואוכלים מהן את הדגים, והילכדות בלתי מכוונת ברשתות דיג פעילות ונטושות הגורמת לטביעתם; אובדן בתי גידול המשמשים כיום לתיירות, למגורים, למסחר, לתעשייה, לחקלאות ולצרכים צבאיים; צמצום מקורות המזון בשל

דיג יתר; זיהום הים אשר פוגע במיוחד בכלבי-הים הנמצאים בראש מארג המזון וכן מחלות, הפוגעות באוכלוסייה בעלת שונות גנטית נמוכה והפרעה במקומות הרבייה. בניגוד למרבית המינים של כלבי-הים, המין הים תיכוני רגיש במיוחד להפרעות אדם. נקבה הרה או מיניקה, אם תחוש מאוימת, עלולה להפיל את העובר, להפסיק את ההנקה או לנטוש את הגור הצעיר. בעבר אכלס כלב-הים גם חופים חוליים, אך בשל הפרעות האדם נדחק אל חופים סלעיים, מצוקיים ומבודדים, וכן אל מערות. מערות עם פתח תת-מימי אמנם מוגנות יחסית מהפרעת האדם, אך חשופות להצפות במזג אוויר סוער, וסובלות מזיהום המצטבר בהן (כתמי נפט וזפת) ומקריסת תקרות המערות. מסיבות אלה יש בהן תמותה גבוהה יחסית של כלבי-ים.

לאחר יותר מ-50 שנה, חוזרים אלינו כלבי-הים. תחילה הגיעו במהלך קיץ 2009 דיווחים משונים על "בתולת ים" בחופי קריית-ים, שנתפסו כגימיק שנועד למשוך תיירים. אך החל מנובמבר הלכו והצטברו עדויות מהימנות על תצפיות בכלבי-ים לכל אורך חופי הארץ – מאשדוד והרצליה, דרך קיסריה, עתלית וחיפה, ועד לנהריה וראש הנקרה. ההוכחה הסופית הגיעה ב-7 בינואר 2010 מצמד דייגים שצילמו כלבתיים על שובר הגלים במרינה בהרצליה. כשבועיים מאוחר יותר, נצפה שוב כלב-ים בראש הנקרה. הדיווח הגיע לידי אנשי רשות הטבע והגנים ולארגון מחמל"י (מרכז חקר, מידע וסיוע ליונקים ימיים בישראל). שתיעדו בוודא את כלב-הים. עד כה התקבלו במחמל"י למעלה מ-50 דיווחים, ומניתוח הצילומים והתצפיות סבורים החוקרים, כי מדובר כנראה בשני פרטים – זכר ונקבה. בחודשים הקרובים מתוכנן סקר כלבי-ים לאורך החוף הישראלי, שיקבע באופן מבוסס יותר את כמות הפרטים.